

Toespraak Floris van der Snoek (nabestaande), Bronbeek 120921

Goede middag dames en heren.

Ik was acht jaar oud toen mijn grootvader, die hier vandaag ook aanwezig is, mij voor het eerst mee naar boven vroeg naar zijn werkkamer.

Het is een ietwat muffige kamer, mijn opa is namelijk vervend pijproker.

Ik vind het heerlijk ruiken.

De kamer staat vol met medische boeken, menselijke botten en medische tekeningen, mijn grootvader is namelijk arts.

Ik mocht zitten op de grote stoel in de hoek, terwijl hij aan zijn bureau zat achter een stapel boeken.

En daar vertelde opa voor het eerst iets over zijn tijd in Nederlands-Indië. En werd bij mij de kiem gelegd voor dat stukje geschiedenis dat we vandaag herdenken.

Want ik leerde dat mijn opa, Johannes van der Snoek, tijdens de bezetting van Nederlands-Indië in een Jappenkamp had gezeten.

Eerst als kind samen met zijn tweelingzus en moeder en daarna in een mannenkamp. Evenals zijn vader, mijn overgrootvader, Gerard van der Snoek. Een man van 46 jaar, werkend bij een accountantskantoor.

De volle omvang van wat zij daar hebben meegemaakt zullen wij nooit kunnen bevatten. En wellicht is dat maar goed ook.

Overgrootvader Gerard is op een gegeven moment op transport gezet naar de Mitsubishi fabrieken in Nagasaki. Maar deze eindbestemming heeft hij nooit gehaald. Omdat het schip waarop hij werd vervoerd, de Tamahoko Maru, onderweg is getorpedeerd door een Amerikaanse onderzeeër.

Dit gebeurde op zondag 24 juni 1944 vlak voor de kust van Nagasaki. Vijfhonderd-één-en-zestig van de zeven-honderd-twee-en-twintig krijgsgevangenen aan boord van de Tomahoko Maru hebben het niet overleefd. Waaronder mijn overgrootvader, Gerard.

De Amerikaanse torpedo beroofde mijn vader van zijn grootvader. Een pijnlijk gemis dat als een rode draad door onze familie loopt.

Een herkenbaar verlies voor alle families van de hier aanwezigen.

Want dit is een verhaal dat niet alleen geldt voor mijn overgrootvader en mijn familie. Dit is een verhaal van ongeveer honderd-tachtig-duizend mensen: krijgsgevangenen die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Japanners op transportschepen zijn vervoerd, waarvan maar liefst zestien duizend mensen het niet hebben overleefd.

Geen wonder dat deze transportschepen een lugubere bijnaam kregen: de Hellships.

Deze schepen waren gewone vrachtschepen die de Japanners gebruikten om hun veroverde gebieden te bevoorraden. Wanneer er ruimte over was, of wanneer ze geen vracht hadden, werden ze “geladen”, om het zo maar te noemen, met krijgsgevangenen, als vracht. Ze kregen geen plaats maar werden *gestouwd* in donkere, smerige laadruimtes. Snikheet overdag. Ijskoud in de nacht. Een ware hel.

Het leed van de Hellships is onbekend leed in Nederland. Ook voor mij was dit een onbekend onderwerp. Opa had mij veel verteld over zijn tijd in Nederlands-Indië, maar over de Hellships geen woord.

Misschien had hij er geen woorden voor. Pas een jaar of drie geleden hoorde ik er voor het eerst iets over. De gedachte aan mijn overgrootvader in zo’n donkere en smerige stalen kooi heeft ertoe geleid dat ik mij steeds meer in dit stukje geschiedenis ben gaan verdiepen.

Voor mijn profiel werkstuk, een soort scriptie die ik moest schrijven voor het einde van mijn Gymnasium periode, deed ik onderzoek naar mijn familiegeschiedenis. In een boekwerk dat mijn oom had samengesteld stuitte ik op dit tragische deel van onze familiegeschiedenis. En besloot ik mijn profielwerkstuk te weiden aan het vergeten stukje geschiedenis van de Hellships dat zo’n ingrijpend spoor door onze familie had getrokken.

Om antwoorden te zoeken op de voor de hand liggende vraag: waarom? Waarom vuurden Amerikaanse onderzeeërs torpedo’s af op transportschepen waarvan ze wisten dat er vele honderden weerloze krijgsgevangenen in het ruim zaten?

Hoe viel het torpederen en bombarderen van de Hellships in de periode 1942-1945 te verantwoorden, uitgaande van de toenmalige wet- en regelgeving? En hoe werd er vanuit ethisch oogpunt naar gekeken?

Mijn onderzoek was in het begin nog helemaal niet zo makkelijk. Want dit onderwerp, hoe gruwelijk ook, bleek zowel in de Nederlandse- als de wereldgeschiedenis sterk onderbelicht. Op mijn lagere- en middelbare

schoolperiode heb ik nooit iets gehoord over de Hellships. Als ik er met leeftijdsgenoten over sprak, merkte ik dat dit onderwerp hen niks zei. En ook veel oudere mensen hadden er nog nooit van gehoord. Wat eigenlijk heel gek is als je weet hoeveel mensen op deze Hellships zijn vervoerd en daarbij het leven hebben gelaten.

Gelukkig ben ik tijdens mijn zoektocht uitgekomen bij enkele belangrijke informatiebronnen, waaronder de heer Roelfsema, die mij verder enorm heeft geholpen. Daar ben ik hem heel dankbaar voor.

Uit mijn onderzoek is naar voren gekomen dat er indertijd heel weinig wetgeving of verdragen waren over dit specifieke onderwerp, of over oorlog in het algemeen. Ook viel het op dat er in het ethisch handelen een aantal dingen niet klopten, zowel aan de kant van de Japanners als aan de kant van de geallieerden.

Tot mijn verbazing constateerde ik dat bleek dat het vanuit de internationale wet- en regelgeving toen niet wederrechtelijk was. Er waren indertijd wel verdragen, maar deze waren niet bindend. Ook was er niet zoals na de Tweede Wereldoorlog een overkoepelende instantie zoals de Verenigde Naties waarin dit soort kwesties beoordeeld of zelfs berecht konden worden.

Als je naar de Hellschips kijkt vanuit ethisch oogpunt dan is het natuurlijk zo dat de Japanners ernstig fout zaten. Ook in oorlogstijd zijn er grenzen aan wat je elkaar aandoet, en al helemaal als het krijgsgevangenen betreft.

Dat wil niet zeggen dat de geallieerden daarmee geheel vrijgepleit werden. Zij hebben namelijk doelbewust Hellships getorpedeerd, met als motivatie dat eventueel aanwezige oorlogslading deze vrachtschepen een legitiem doelwit maakte, terwijl ze ook wisten of in ieder geval sterk konden vermoeden dat op deze schepen hun eigen mensen zaten.

Dit valt vanuit ethisch oogpunt natuurlijk moeilijk te verantwoorden.

We zijn gezegend dat een aantal van de overlevenden vandaag nog onder ons is. Dit is dan ook waarom wij hier vandaag zijn, om al dit leed samen met hen te herdenken en om hun verhalen te blijven horen.

Ik zou aan iedereen willen meegeven dit stuk geschiedenis meer te delen. In het grote geheel is het wellicht maar een klein stukje, maar voor sommige mensen is het heel belangrijk. En daarom mogen we het niet vergeten.

De realiteit is dat over een aantal jaren er geen overlevenden van deze tragedie meer over zijn om ons direct over hun ervaringen te vertellen.

Daarom is het belangrijk dat wij vastleggen wat zij willen delen over deze verschrikkingen en het verhaal vooral vaak en veel doorvertellen.

Van vader op zoon, van opa op kleinkind, van vriend op vriend.

Tot slot een oproep. Een oproep om dit stuk geschiedenis dat ons hier vandaag bijeen heeft gebracht een robuustere plek te geven in het Nederlandse primaire- en secundaire onderwijs.

Verankering in het onderwijs is de beste garantie dat ook komende generaties nooit zullen vergeten welk nodeloos leed is aangedaan aan honderd-duizenden Nederlanders, hun gezinnen en de opvolgende generaties.

Ik zal hier, als representant van de 4^e generatie slachtoffers van de Hellships, graag mijn bijdrage aan willen blijven geven.